

TRAIAN UNGUREANU & TRU

ELSÖTÉTEDÉS

SKÓT HIMNUSZ*

Azoknak a kérdéseknek egyike, amelyet az emberiség sosem fog többé feltenni magának, a skót elsötétedés, súlyosan és részegen hever a műanyag-imitációból készült fotelen. Az európai emberiség már túl fáradt ahhoz, hogy elméjével alkossa a történelmet. Az egykor túlzított szervét most a fixa ideák vállán pihenteti, mint egy tököt. Ebből az ellazult szemszögből a történelmet a nemek harcaként vagy a gyarmatosítás drámájaként tálalják nekünk, egy olyan játékként, amelyet az elnyomottak és az elnyomók már a homokozóban elkezdnek játszani. A történelemmel, amely arról szól, hogy mi volt, és hogy ami volt, hogyan jutott el hozzánk, már csak egy kicsinyke öreg tanárgárda foglalkozik, akiket ötpercenként megszakít egy-egy kíváncsi fej az ajtó küszöbéről kérdezve: „Nem haltak még meg?”. Így tehát erő és – hamarosan – érdeklődés hiányában kivizsgálatlanul és megmagyarázatlanul marad a skót elme elsötétedésének kérdése. Kár! Mert egy skót közmondás szerint: „Aki fix pontokat keres, jöjjön Glasgow-ba, és felforgatja a világot!” Mennyi bölcsesség rejlik ezek mögött a ki nem mondott szavak mögött, amelyek két logikus kijelentést tartalmaznak: 1) nem létezik sem mozgás, sem haladás, sem idő, és 2) minden fix, és időtlen időkig ismétlődik.

Ezerhétszázvalamennyi, valamikor

A skót elsötétedés ügye röviden a következő kérdésre korlátozódik: létezik-e magyarázata a 18. századi skót felvilágosodásról a 20. századi üveges örültségre való áttérésnek? Ezerhétszázvalamennyiben a skótoknak volt világszinten a legtöbb és legjobb iskolája. Ma írástudatlanok, és mindkét kezüket egyformán használják. Ezerhétszázvalamennyiben a skótok felfedezték a modern gazdaság elveit, új technológiai korszakot nyitottak, filozófiát teremtettek és gyógyszereket találtak fel. Ma Glasgow az a város, amelyben a betegek orvosi felügyelet alatt térnek rá a heroinról a methadonra (egy eny-

* Eredetileg megjelent a *Revista 22* folyóirat internetes oldalán 2013. február 21-én: Traian UNGUREANU & TRU: *Întunecare (Imn scoțian)*, <<http://www.revista22.ro/intunecare-778.html>> (letöltve: 2013. 09. 03.).

hébb kábítószerpótló). Ezerhétszázvalamennyiben Skócia adta a világnak Adam Smith-t, David Hume-ot és Adam Fergusont (aki 1767-ben megalkotta a civil társadalom fogalmát). Ma Skócia a *Trainspottert* kínálja, egy filmet a vécék életéről (a pályaudvaron, ahol a vonatok késnek, de a fecskendő pontos időben beszűrődik). Létezik vajon más magyarázat, mint a lakosságcsere (a juhokkal)? Vagy esetleg a felvilágosult skótokat tömegesen elrabolták a Mars lakói (azé a bolygóé, amelyet a Beagle eurobrit küldetés hiába keres, míg Amerika színes fotókat készít róla)? A válasz egyszerű. Igen, létezik magyarázat, éspedig az, hogy nem tudjuk, miért. Létezik azonban a kiindulópont egy tanulmányhoz, amely mindent tisztázna, de már nem kerül rá sor: a Glasgow Rangers mérkőzése a Celtic Glasgow ellen. Jeles klubok. 1888-ban, illetve 1873-ban alapították. A közvetlen mérkőzésnek – egy özönvíz előtti derby – neve is van: Old Firm, s az Old Firm 1889-től a plakáton is szerepel. Akkor kezdődött a skót elsötétedésben csúcsosodó hanyatlás?

Hit, gének és átok

Az Old Firm a világ legutáltabb focimeccse. A Rangers–Celtic mérkőzésekben semmi sincs a helyén, ami a labdarúgáshoz tartozik. És nincs hová visszatérni. Glasgow egy elhagyott hely. A város már rég elveszítette lakosait, több mint száz éve két ellenséges törzs lakik benne. E két törzs gyógyír nélküli, keserű, kíméletlen és buta története tulajdonképpen Glasgow történelme és jövője. Egy rövid történet: az egy szuszra kimondott „igen” és „nem”. A Glasgow Rangers egyszerűen a protestánsok klubja, a Celtic pedig a katolikusoké. Azzal a javallattal, hogy senki se kutassa e két hit rendíthetetlen igazát. Csakis azért léteznek, hogy békén hagyják őket, s a klubok mögé rejtőző törzsek percről percre ezzel foglalkoznak.

Kezdetben minden valóságnak tűnik. A Rangers kékben és a Celtic zöldben, a színskálán két külön világhoz tartozik. Annyira, hogy felmerül egy hipotézis, és szemtelenül az arcunkba dobja a kérdést: a Celtic és a Rangers két különböző faj? Glasgowban a gyermekek protestáns génekből és katolikus génekből születnek, s ezeket szigorúan őrzött kémcsövekben tartják, hogy a legféltelenebb ivászat után se keveredjenek össze? Aki a mérkőzés napján körülnéz a városban, nem tehet mást, minthogy megértse: ez a helyzet. A Celtic és a Rangers azért született, hogy ellentétes biológiai géneik átka alatt megtagadja és megsemmisítse egymást. Álljunk meg egy pillanatra az átok felett.

1. számú aggmenház (protestáns programmal)

A Glasgow Rangers kezdetben Presbyterian Boys volt. 1873-at írtak és a Glasgow város lakóinak zömét alkotó protestáns angolok egy napon arra ébredtek, hogy a világon megjelent a futball. Egy utca sarkán két protestáns lelkész gyermekhadba ütközött, akik lábukkal egy gumilabdát büntettek kegyetlenül. A tiszteletesek azonnal arra gondoltak, hogy a gumikínzás tökéletesen megfelelő lesz a gyermekek iskolaudvaron tartásához. Néhány hónapon belül a Presbyterian Boys The Rangersszé vált, ami egy lefordíthatatlan, de világos jelentéssel bíró szó. A Ranger egy harcos, a Harcos, az angol Korona zászlója. A klub azonnal kikerült a gyár kapuján. A Rangers az acélöntödékbe, hajógyárakba és munkásnegyedbe jutva hamarosan tömegjátékká vált. Miután az ügyvédi irodák, a biztosítási ügynökök és az üzletemberek küszöbét is átlépte, a klub első történetének második szakaszához érkezett. Gazdag, stabil intézménnyé vált. 1920 körül a Rangers vitathatatlanul a város egyedüli közismert és gazdag intézménye volt. De mivel kizárólag protestáns angolok látogatták, a Rangers másvalami is volt: szimbólum, pontosabban szimbolikus dinamit. A protestáns etika és az angol nacionalizmus a kezdektől betelepedett a klub szívébe, és ma is ott van. A Rangers mindenekelött „Loyal and Royal”. Hívei lojálisak és királpártiak. Britpártiak és a Korona iránt hűek. Ezzel a Rangers mindörökre bezárkózott. A magukat büszkén Prodsnak (Protestánsok) nevezők világa zárt, félreérthetetlen és teljes: van egy Templom-Fővárosuk (Ibrox Stadium, 50 ezer férőhelyes), egyetlen történelmi támpontjuk (a szerencse, hogy angolok), amely Nagy-Britannia egyik csücskétől a másikig terjed, és ebben az Angol Korona győzelmét és a protestáns hatalmat látják. A Rangers egy klub, de nem kimondottan labdarúgóklub, hanem a megingathatatlan érzelmek és meggyőződések halmazata. Ebből a szemszögből a Rangers inkább himnuszhoz vagy aggmenházhoz hasonlít. Egyetlen akadálya van annak, hogy az Ibrox inox* legyen, éspedig az, hogy nem az egyedüli himnusz és aggmenház Glasgow-ban.

2. számú aggmenház (katolikus programmal)

A Celtic az a klub, amelynek nem kellett volna megszületnie. Kétszáz évvel ezelőtt az első katolikus ír bevándorlók élelmet keresve érkeztek Glasgow-ba. Az írországi éhínség és az iparosodott Skócia műszaki gényusa irányt mutatott és energiát adott az 1930-ig szüntelenül Glasgow-ba áramló tömegnek. A város szegénynegyede – az East End – az egy-másfél évtizedes betelepülés után katolikus ír területté vált. Természetesen nemsokára, 1888

* Rozsdamentes. (A Ford.)

nyarán egy Mária-rendi szerzetes az East End sarkán belebotlott egy gyermekhadba, akik lábukkal egy rongylabdát büntettek. Egy szerzetes, és nem két tiszteletes, rongy és nem gumi, mivel az írek rendkívül szegények voltak. A szerzetes bámult és hamarosan rájött, hogy a rongylabda büntetése megoldás az éhínségre. Ő hozta létre a Celticet, a kenyerüket futballjátékkal megkereső ír katolikusok klubját. A Celtic sokáig játszott olyan mérkőzéseket, amelyek pénzt hoztak a szegények kávéházaiknak. A Celtic tehát szegénységből született és nőtte ki magát, kisebbségi komplexusát átalakítva ellenséges érzélemmé és lázadássá. A klub finoman hozzáilleszkedett a hátrányos helyzetben lévők homlokát díszítő babérkoszorúhoz. Az elnyomott szegény fényképe sosem tűnt el az ír trikolorról, amellyel a Celtic emberei bevonulnak Templom-Fővárosukba (Celtic Park, 60 ezer férőhely). Később a Celtic eltávolodott a kávéháztól, és már csak arra emlékezett, hogy egy ír klub. Annyira ír, amennyire a Rangers angol.

A Celtic és a Rangers 1890-től gyűlöleten alapuló szoros függőségi kapcsolatban van egymással. Az angol–ír konfliktus elhatalmasodott Glasgow-n, s a város túl kicsivé vált két, a saját egzisztenciális jogaiban ennyire biztos csapat számára. 1889 óta két hatalmas szimbolikus dinamitrombolás találkozik évente több alkalommal, és ígéri egymás kölcsönös megsemmisítését, csak azért, hogy az apokalipszist a következő találkozóra halasszák. Közben minden újabb esős és methadonos nap után Glasgow-ban, a két himnusszal és két aggmenházzal rendelkező városban, az önnön és mások gyűlése nő a szívekben, a jövő generációi helyben maradnak, és alaposan megtanulják az állandó gerillák alantas tudományát és az ír átok miszticizmusát.

A kettővel osztható Glasgow

A Rangers és a Celtic egy sokkoló mondat két alanya: a futball a(z észak-írországi) harc folytatása más eszközökkel. Mérkőzésre indulás előtt, a mérkőzés idején és azt követően, a Celtic és a Rangers szurkolói egy máshol folyó háború harcosai. A protestánsok és a katolikusok naponta eljárták az írországi háborút, s úgy vélik, hogy csak fociznak. Az ilyenfajta futballban a mérkőzés maga kevésbé vagy egyáltalán nem számít. Ez csak az ellenségek kötelező találkozása nyílt pályán. Az kevésbé fontos, hogy a pályán mindig van két kapu, egy labda, szögletzászlók és festett oldalvonalak. A fontos az, hogy csak innen lehet olyan kollektív háborús részvételi igazolást, illetve gyógyíthatatlan betegségről szóló igazolást szerezni, amelyre a tömegnek szüksége van önmaga igazolásához. Glasgow-ban (ahol a munkanélküliség törvényt teremt) nem létezik kellemesebb hobbi vagy győzedelmesebb karrier, mint a szimbolikus harc folytatása. E kifinomult és kegyetlen művészet kulcsa a hallgatás, célja pedig a szeparáció. A hallgatás azt követeli a praktikanstól,

hogy tévedés nélkül megkülönböztesse a katolikust a protestánstól. A protestáns-inasnak meg kell tanulnia például, hogy azonnal ráérezzen a nevekben az ír és katolikus származásra. Egy ismeretlen foglalkoztatási kérést nyújt be egy akármilyen cég protestáns személyzetiséhez. A személyzetisnek azonnal látnia kell, hogy a családnév Brady, vagy még súlyosabb, O'Reilly. Ír nevek.

De ha a név mégis jó? Az írt vagy az angol elárulhatja akcentusa, a legfinomabb árnyalataiban. És ha beszéde kifogástalan? Következik a legkifinomultabb mélyreható vizsgálat: a személyzetisnek vagy a közönséges embernek vagy a tribünön ülő embernek rá kell jönnie, hogy az előtte álló ember vonásai protestánsak avagy katolikusak. Hogyan? Nem az önök dolga, és épp ezért olvassák ezt a cikket ahelyett, hogy a következő polgárháborúra készüljenek. A fontos az, hogy Glasgow-ban e művészet nagy mesterei megesküsznek arra, hogy távolról, a nevek ismerete és a beszéd hallása nélkül felismerik a katolikust és a protestánst. A szűrést a szegregáció követi. Igaz, hogy Glasgow-ban már 30-40 éve egyre gyakoribb a katolikusok és protestánsok, az angolok és írek közötti házasság, ami nem teszi mássá őket, mint egy alig tolerált alfaj gyanús tagjaivá. A város kettővel osztható, hárommal nem. A Celtic enklávé, a zöldek halmaza, az East End negyedét vette birtokába. A Rangers enklávé, a kékek halmaza, a Bridgeton-negyedét tudja magáénak. Itt, ebben a kettészakadt világban nőnek a jövő harcosai, ők a jövő idők legérdekesebb emberi lényei, sokkal érdekesebbek és elterjedtebbek, mint a egyes házasságból származó *balesetek*.

Némák, nem azért, mert nincs hangjuk, hanem azért, mert hangjukat ki-merítették rögeszmés szónoklatokban; öregek, nem a koruk miatt, hanem azért, mert más idők történéseiben élnek. Az emberek mesterien elkerülik egymást. Aki átmegy egyik negyedből a másikba, az elveszett... A penge kiélezve, s az eltévelyedettre sújtott büntetés épp jól jön ahhoz, hogy a papok vagy a lelkészek a temetési szertartáson megénekeljék azt. Titkos útvonalak vezetnek egyik negyedből a másikba. Itt rejtőzik a britek topográfiai tudománya, nem a Marsra röpített laboratóriumos viccben. De a szegregáció annyira mély, hogy a hely egyetlen életformájává vált. A szegregáció a motorja bármely élő sejtnek. Viszályt kelt az öltözékek között: zöld sálak vagy kítűzők és kék blúzok vagy sapkák. Viszályt szít a tribünön felcsendülő énekek között: *God Save The Queen* és *F...k The Queen!* Szembehelyezi a zászlókat: az ír trikólórt és a Union Jacket. Szembeállítja az iniciálékat: az IRÁ-t az UVF ellen (az ír terrorizmus az angol terrorizmus ellen). Glasgow-ban az élet egészében egy rekedtes opera, melyet egyszerre két színpadon játszanak. A tenorok ordítanak, s a szöveggönyv mindig a szomszédos színpaddal szembeni gyűlölet története. Egy részlet tisztázatlan marad... Miután leszállnak a színpadról és hazamennek, a Celtic és a Rangers emberei melegítőben és papucsban üldögélnek. Ezek is meg amazok is ellenvetés nélkül vidáman belecsúsznak a lumpen alakok univerzális egyenruhájába. A törzsek e váratlan megbékülése

nagy segítségünkre van nekünk, azoknak, akik hisszük, hogy Glasgow-ban valójában két redukálhatatlan gén létezik.

A világ állandó és műanyag

A Rangers–Celtic háború hisztérikus története folytatódik, de misztériuma épp a hatalmas misztériumhiánya miatt feltárható. A Celtic és a Rangers katolikusai és protestánsai épp azok, amit saját magukról nem hisznek. Az árulkodó részlet a melegítőbe öltözött lumpenek kényelme a kifelé mutogatott teljes fixizmussal kombinálva. Tekintsünk vissza egy kicsit. A Celtic és a Rangers focijátéka senkit sem érdekel. Csak az esély fontos, hogy egy mérkőzés reklámtáblává váljon, s azon egy félszeg jelszó álljon (Old Firm). Itt semminek sincs jelentősége: se a névnek, se a játékosok cselezéseinek, se az eredménynek, se a páros játéknak. A düh és a köd mindent eltakar, ami a labdarúgásban élő és meglepő. A kötelező gyűlölet, amelyről a Rangers vagy a Celtic játékosai árulkodnak a mérkőzést követően arról beszélve, hogy nem jól adták tovább a labdát, de „élet-halál” harcot vívtak. A köd, ami miatt 1986-ban Mo Johnston a Rangers – protestáns – galéria előtt vetett keresztet. Ennél nagyobb sértés nem létezik, s a protestáns tribün ezer tonna Semtexként robbant. Utána a rendőrség négy órát dolgozott, a kórházak néhány hónapot.

Adott Johnstone és teológus ellenfelei a tribünön: katolikusok, illetve protestánsok? Itt a baj. A baj az, hogy eldöntötték: csak katolikusok és csak protestánsok, csak írek és csak angolok, csak zöldek és csak kékek, csak Celtic és csak Rangers, semmi más nem létezik. A rögeszme kemény fogóban tart egy világot, amely hamis esküt tett az étellel szemben. A Celtic és a Rangers serege lélek nélküli hadsereg. Katonái néhány szóba és jelbe zárkóztak. Valójában azért tették ezt, mert nincs könnyebb élet és jobb mentség, mint hogy egy ügy köré, egy személyes Isten lába köré tekert zászlóra bízzák magukat. Az az élet, amelyben egyetlen ellenség létezik, mindig ugyanaz és mindig ugyanott, ugyanazokban az órákban: bizonyosságteli élet. A Celtic hadsereg gyermekei, 15 éves fiúk és lányok nem tudják, mi történik a szomszéd negyedben, de órákon át mesélni tudnak a „Lisbon Lions”-ról, a Lisszaboni Oroszlánokról, arról az aranycsapatról, amellyel a Celtic 1967-ben Lisszabonban megnyerte a Bajnokok Európai Kupáját. Gépies szónoklatok ezek a jóval születésük előtt megtörtént eseményekről. Egy helyen szülők és megnyomorított gyermekek, akik majd gyermekeiket nyomorítják meg. Mindannyian megosztóznak egy hermetikus fogságon, az élet legbonyolultabb és leghatékonyabb formuláján: a szektarendszeren. Egy pillanat! Nem következik egy adag tudományos ateizmus. Ezek az emberek nem katolikusok és nem protestánsok, éppen azért, mert csak katolikusok és csak protestánsok akarnak lenni, a vallási eszme egydimenziós gyermekei.

Igaz hitük és egyenruhájuk a melegítő és a papucs, s ez a két műanyag-imitációból készült, haladást imitáló műanyagcikk jelenkorunk ajándéka, nem azon idők hagyatéka, amelyben Skócia világított Európa számára. A glasgow-i szektás proletáriátus jelképe napjaink ostoba hódolata egy adott családhoz, egyházhoz vagy lobogó alatt harcoló csapathoz tartozás előtt.

A skót elsötétedés már régóta nem csak skót. Befont minden olyan puszta teret, ahol a futballt vallás címén kölcsönvették az értelem, az élet bármely értelmének hiányában. Bukarestben, ahol az Armata Ultra (Ultra Hadsereg) és a Câinii Roșii (Vörös Kuttyák) azt hiszik, hogy végre identitásuk lett, Belgrádban, ahol a Cverna zvezda (Vörös Csillag) és a Partizan ugyanazt a komédiát játsszák, Moszkvában, ahol a Szpartak és Torpedo angol-ír jelszavakat és zászlókat lenget. Talán mérsékeltebb, de elég nyilvánvaló ez a jelenség Rómában, ahol a Lazio a számára teljesen felfoghatatlan fasizmuson nosztalgiazik. Talán mérsékeltebb, de még mindig elég nyilvánvaló a jelenség Hollandiában, ahol az Ajaxot a Feyenoord nyitva hagyott gázpalackot imitáló sziszegéssel várja. Az ellenfél számára az Ajax a zsidók klubja, a tribünről hallatszó sziszegés pedig betonfinomságú célzás a náci lágerek halálgázára. Az Ajax viszont az egyetlen európai klub, amely megtalálta a butaság tökéletes ellenszerét: szurkolói büszkék a lezsidózásukra, és Izrael hatalmas zászlóival, illetve Dávid-csillagos pólókban jelennek meg a tribünökön. E nyavalyás rögeszméknek semmi jele Barcelonában és Madridban, ahol az élet túl gazdag ahhoz, hogy engedné magát műanyagzsákokba, a nemzetek hullazsákjába zárni.

A Celtic és a Rangers játszik tovább, de aki focit akar nézni, inkább maradjon otthon. Tekintsenek el a hírnevtől és a hagyománytól. Ne nézzék soká ezen ősrégi mérkőzés csillogását és hírnevét. Már semmi sem él benne.

Fordította: Bara Hajnal